

PERPATVAR
RÉVAY ANTAL BÁRÓ TÁBORNOK
HAGYATÉKA KÖRÜL.

A volt budai katonai törvényszéknek, *Judicium Delegatum Militarenak*, Budapest székesfőváros levéltárában őrzött iratai között, az 1806. évi csomókban,¹ Révay Antal báró, cs. kir. kamarás, tábornok és a katonai Mária Terézia-rend lovagja hagyatéki ügyiratainak töredékeire akadtam. A töredékek egyrészt kiegészítésül szolgálnak Révay életrajzához, másrészt, ha valaki csak egy kissé is olvasni tud a sorok között, bele fog látni az akkori idők sajtóságtos katonai viszonyaiba. Előttöm érdekes együttesben jelent meg: a nő, a tábornokné, az ő sajtóságtos egyéniségével, azután a lovakért élő-haló, üzérkedésre is hajló huszártiszt, és végül a katonáknak a szolgálatban tanusított pontoskodó és túlbuzgó eljárása nyomán fakadt veszedelem.

Meg kell jegyezmem, hogy az akkori fegyveres erő különleges körülményei miatt, a katonák hagyatéki ügyei a területileg illetékes és ügynevezett *Judicium Delegatum Militarék* hatáskörébe tartoztak² abban az esetben, ha az elhaltak nem voltak magyar nemesek. A magyar nemes Révaynak hagyatéki ügye azonban mégis egyidőre a katonai bíróság elé is került, minthogy a hagyaték leltározása közben és az ezt követő árverés folytán a tábornok özvegye kifogásokkal és panasszal élt a katonaság állítólagos visszaélései miatt.

Révay Antal tábornok katonai életére nézve röviden csak annyit kívánok megjegyezni, hogy harminenyeven át ténylegesen szolgálatot teljesítve, kitűnt: II. József török háborúiban, majd pedig a francia köztársaság ellen viselt hadjáratokban. A katonai Mária Terézia-rendet az 1799 augusztus 15-én vívott *Novi* melletti csatában érdemelte ki, amikor a csatavonal közepén elhelyezett ezredével *Novi* és *Pasturana* között megrohanta az ellenséget és ezt Pasturanába vettette vissza; amikor pedig az ellenség este hét

¹ Protocoll. 356., 371., 690., 740., 841., 1521—22., 2124., 2997., valamint az 1806—3—11. csomó alatti ügyiratok.

² Lásd: *A budai katonai törvényszék működése 1775—1848.* című értekezésem az Akadémiai Értesítő 1918. nov.—dec. füzetében.

óra után megkezdte visszavonulását, Révay két század huszárral és egy szakasz Karaiczay dragonyossal a *Pasturana* körül álló ellenséges tüzérségi telepet rohanta meg, ennek fedezetét szétugrasztotta, *Colli* és *Grouchy* tábornokokat, két szárnysegédet, több törzs- és főtisztet, valamint 250 embert elfogott, 20 ágyút, 20 lövészeres kocsi és 40 lovat zsákmányolt. Vitézül harcolt még 1799-ben *Pozzolonál*, azután 1800-ban *Carosionál*, a *marengói csatában* pedig a jobbszárnyon egy ellenséges gyalogzászlóaljat fogott el.³

Hogy Révay 1806 február 24-én meghalt, azt az eszéki dandárparancsnokság jelentette be a budai katonai törvényszéknek. A hagyatékot ugyane napon az Erdődy-huszárezred vétette zár alá négy tanú jelenlétében. Ez az okmány, valamint az Erdődy-huszárezred idevágó későbbi jelentéseibe foglalt adatok szerint: a tábornok Eszéken a várban lakott; gyermekei és végrendelet nem maradtak hátra; atyja Turóc vármegye főispánja és titkos tanácsos volt; anyja, született Szentiványi bárónő, Turóc vármegyében Styavnicán lakik. A megboldogultnak négy fi- és öt leánytestvére volt. A hagyatékban találtak: 500 frt készpénzt, amelyet a temetési költségek és az özvegy életszükségeinek fedezésére ennek adtak át, továbbá ezüstműveket, egyenruhákat, 11 lovat és egy csikót, bútorokat, könyveket, fehér- és ágyneműeket stb.-it. Ezekon kívül az elhaltnak a kinstárral szemben 685 frt havidíjkövetelése volt.

A zárlati okmányhoz csatolták Révaynak házassági szerződését is, amely szerint neje *Siedlnitzky* (Sedlitzky) *Mária* báróné, született *Subalszky* bárónő volt. Érdekes a szerződés első pontja, mely ekként szól: Mivel mind a két jegyes Isten akaratából kölcsönösen különösen megszerette egymást, megígérik, hogy törvényszerű házasságra lépnek és hogy ezt a házasságot minél előbb egyházi áldással is megpecsételik. A szerződés többi szakasza anyagi ügyekkel foglalkozik, amelyek közül az bír jelentőséggel, amelyben Révay kötelezi magát, hogy ha ő halna meg előbb, mint menyasszonya, akkor nejét megilletik mindazok a jövedelmek, amelyek atyai, vagy rokonai utáni örökségekből járhatnának; valamint minden vagyonának jövedelmét menyasszonyának hagyja mindaddig, míg ez nevét viseli.

Az Erdődy-huszárezred a hagyatéki zárlati okmányt kísérő és 1806 március 27-én kelt előterjesztésében még a következőket jelenti a katonai törvényszéknek:

A tábornok özvegye a lovakat, amelyek nehánya igen értékes, valamint a drága egyenruhákat Pesten kívánja nyilvánosan eladatni, minthogy Eszéken nem igen nyílik kilátás vevőkre; az

³ Dr. J. Hirtenfeld: Der Militär-Maria-Theresien-Orden stb. Wien, 1857, 612—13. 1.

elhalt kamarási kulcsát később fogják beküldeni, és végül, hogy Radák báró őrnagy 700 frt követelést jelentett be.

Erre a jelentésre a katonai törvényszék elrendelte, hogy a tábornok kamarási kulcsát Péterváradon át a főkamarási hivatalnak küldjék be, hogy az eladásra szánt lovakat és formaruhákat Eszéken becsültessék meg, majd küldjék be a becslés adatait és végül, hogy legalább is nyolc nappal előbb jelezzék a lovak beérkezését, hogy a budai ujságokban idejében közhírré tévén az árverést, a lovak eltartása fölösleges kiadásokat ne okozzon.

Ugyanekkor a törvényszék az özvegynek arra a kívánságára, hogy férje hagyatékából három lovat tarthasson meg magának, akként döntött, hogy csakis abban az esetben tarthatja meg azokat, ha abba a rokonok is beleegyeznek. Amíg azonban ezektől a válasz megérkezik, a megtartani kívánt lovakat is vegyék leltárba, továbbá, hogy az özvegy, és ha lehet, legalább is néhány rokon közbenjöttével, szerkesszék meg az egész vagyonra vonatkozó leltárt és hogy ha semmi kifogás nem merül fel, akkor tartsák meg az árverést. Végül figyelmezteti a budai bíróság a jelentést tévő ezredet, hogy ha az elhunyt, amint sejthető, magyar nemes volt, a fentebb vázolt eljárás elmarad, mert a hagyatéki eljárásra az elhalt vármegyéje hivatott.

Közben, március 18-án, azt jelenti az Erdődy-huszárezred, hogy az özvegy kívánsága folytán március 17-én hat lovat árverésen eladtak. Az árverési jegyzőkönyv adatai szerint az özvegy 5 lovat, egy pár fekete síma és egy pár sárgarézveretű lószerszámot, összesen 946 frt-ért, egy lovat pedig Cseh Mihály bellyei lakos 490 frt-ért vett meg az árverésen.

Az okmányok között 1806 március 29-i kelettel még egy leltár- és árverési jegyzőkönyv található, amelyben még négy ló szerepel s amelyek közül egyet *Ettingshausen* ezredes vett meg nyilvános árverésen 155 frt-ért, míg a többi háromra az özvegy, mint tulajdonos, számot tart.

1806 április 11-i kelettel Eszékről az özvegy arra kéri a katonai bíróságot, hogy férje vagyonának becslését és az ingóságok árverését függesszék fel stb. A beadványhoz az özvegy egy panaszos iratot is csatolt, amely szószerint a következőket tartalmazza:

„Hogy miképen bánthanak engem férjem halála után, kénytelen vagyok panaszosan bejelenteni a cs. k. tekintetes Judicium Delegatum Militarének és kérem, hogy támogasson engem a további igazságtalan eljárások ellenében. A f. évi március 8-án kelt legfelsőbb 371. számú rendelet határozottan kimondja, hogy a katonai hatóság nem avatkozhat bele a vagyonos mágnások ügyeibe, hanem a hagyatéki eljárás végrehajtására az illetékes vármegye hivatott. Ennek ellenére a Turóc vármegyében birtokos férjem elhalálása után két hadnagy és az ezred hadbírája (az

Erdődy-huszároktól) zárlat végett megjelentek nálam, akik mindent lepecsételtek, arra kényszerítettek, hogy többet valljak be, mint amennyi tényleg megvolt, a magam holmiját is birtokba veték, mindent fölbecsültek, sokat értékükön alul, és így engem érzékenyen megkárosítottak. Eljárásuk annál is inkább bántott, mert két hadnagyot és nem törzstiszteket küldöttek ki, holott a mellékelt óvadéki okirat mágnás voltomat busásan igazolja, és nem volt ismeretlen, hogy férjem atyja örökös főispán volt Turóc vármegyében és hogy az ebben a vármegyében lévő birtokai örökösseire szállottak. Jóllehet formailag nem bírom ezeket az ingatlanokat, hazai törvényeink szerint jogom van a másolatban idemellékelt (az eredetit a hadbíró elvette tőlem!) házassági szerződés alapján magamat azok birtokába helyezni. Az árverésnél a tulajdonomat alkotó három lovat is eladták, ami által megkárosítottak, továbbá egy kancát, a lipicai ménesből, amely 500 frt-ba került és ennyit meg is ért, 155 frt-ért eladtak, amely kancát 400 frt-ért kellett visszavásárolnom a csatolt nyugta tanúsága szerint. Kérem tehát kíméljenek meg a további becslések, árverések és levonások nyomán keletkező zaklatásoktól; kérem azt is, hogy az eladott holmikért kapott pénzt, a házassági szerződés eredetijét, adassák vissza, Radák báró urat, valamint a többi hitelezőt (a temetési költségeket, a szolgák bérét stb-eket kifizettem) közvetlenül Turóc vármegyéhez utasítsák.“

E levél alapján a bíróság utasította az Erdődy-huszárezredet, hogy ne foglalkozzék tovább a hagyatékkal, minthogy ez az illetékes vármegye hatáskörébe vág. Erre az ezred az árverések jegyzőkönyveit és a tábornok házassági szerződését további eljárásra Turóc vármegyének küldötte el.

Bár az ügyiratok csomóiban semmi olyan fogalmazványra, vagy iratra nem akadtam, amely a tábornokné panaszirata folytán az Erdődy-huszárezredet igazolásra hívja fel, mégis kellett valami ilyesfélének történnie, minthogy az iratok között *Ettingshausen* ezredes aláírásával az Erdődy-huszárezrednek 1805 június 4-ről keltezett és a Generalcommandóhoz intézett következő jelentése található:

„Hivatkozással a f. évi április 26-án kelt rendeletre és visszaterjesztve Révay báróné panasziratát, a következőket jelentem.

„Amint Révay tábornok meghalt, a százados hadbíró a tábornoknéhoz küldöttem; ez alkalommal a hadbíró Pembrern báró ezredes jelenlétében a hagyaték zár alá vétele tárgyában tanácskozott, mivel a tábornokné azt mondta, hogy a tábornok fivéreivel még nem osztozkodott, hanem annak anyja maradt a birtokokban; a hadbíró-százados tanácsára, aki két tisztet kért maga mellé, azért foganatosították a zárlatot, mivel a tábornok még nem volt birto-

kosnak tekinthető; vagyis a rendeletek alapján az első lépéseket ideiglenesen a katonaságnak kellett megtennie.“

„A határozattal a tábornokné megelégedett és azt kérte, hogy a lovakat Pesten adják el, amit a zárlati relatióban is bejelentettem a Generalcommandónak. Később azonban a tábornokné nem akarta Pestre küldeni a lovakat és azt sem akarta, hogy ezek a drága takarmányt tovább fogyasszák, és így az ő óhajára, 14 nappal előbb közhírré tett árverés tűzetett ki. A 14 nap alatt a tábornokné levegőváltoztatás végett Diakovárra utazott, ahol megbetegedett és ahonnan ő a csatolt 1. számú levelében minden lónak az árát meghatározta. Levelének áthozója, az elhalt tábornok vadásza, azt a szóbeli izenetet adta át, hogy a tábornokné kéreti, hogy azokat a lovakat, amelyeket az általa meghatározott áron eladni nem lehet, az ő nevére verettessem le az árverésen.“

„Óvatosságból két hadbíró, a magunkét és a Jellachich- gyalogezredbelit, a tábornok vadászával együtt Pemplern báró ezredeshez hívtam és ezeknek jelenlétében megismételttem a vadással a tábornokné izenetét. Ez után megtörtént az árverés. Mivel csak egy hátsalóért ígérték meg a meghatározott összeget, a többit, kivéven egy hátsalóval, a tábornokné javára elárvereztettem. Amikor azután a tábornokné megjött, óhaja szerinti eljárásunkkal meg volt elégedve, de azt kérte, hogy a tulajdonába jutott lovakat ismét árvereztessük. Ezt bizonyítja a csatolt 2. számú levele. Maga a tábornokné is jelen volt az árverésen és arra kért, hogy én vezessem azt. Ámde Kellner hadnagygyal, a tábornok segédtsíztjével, megizenttem, hogy nem vezethetem az árverést, mert magam is vásárolni óhajtok. És óvatosságból Kellner hadnagy útján megkérdeztem a tábornokné, hogy minden elfogadható áron is eladhatom-e a lovakat? — amire ő igenlőleg válaszolt.“

„Az árverést követő második napon a tábornokné kocsisát azzal küldte hozzám, hogy a lipicai kancát nem adnám-e el neki? Én igennel válaszoltam, de hozzáfűztem, hogy csak 400 frt-ért. Miután a tábornokné ajánlatomat elfogadta, a kancát 400 frt-ért neki engedtem át.“

„Ez minden, ami engem érint ebben az ügyben.“

Az élettapasztalatok révén óvatos *Ettingshausen* ezredes, aki úgy látszik keresztül-kasul ismerte a női szép nemet, *Beranek* százados hadbírónak esattanókkal teli jelentését is csatolta a magáéhoz, amely jelentés még jobban megvilágítja a Révay hagyatéka körül kerekedett perpatvart:

„Valótlan a tábornoknének az az állítása, hogy a belőlem, Getsény főhadnagyból és az elhalt Jellachich-ezredbeli segédtsíztjéből, Kellner hadnagyból álló zárlati bizottság őt (t. i. a tábornokné), tekintélye megóvásának ürügye alatt, több ingatlanak a bemondására rábeszélte volna, mint amennyi tényleg volt, és

hogy az ő holmiját is birtokba vettük, mindent megbeesültünk, sokat érteken alól.“

„Mind a két tiszt, mint ahogy az nem is lehetett másként, némã tanúja volt az eljárásnak. Hivatalból meg kellett kérdezniem a tábornoknét azokra a kérdésekre vonatkozólag, amelyek a zárlati relációban vannak. A tanúként kirendelt két tiszt igazolhatja, hogy ezt a relációt a tábornokné szóbeli bemondása alapján szerkesztettem, neki érthetõen feolvastam és hogy azt õ sajátkezüleg alá is írta (így is van az eredetiben!). E mellett tekintélye megóvása érdekében semmit sem tanácsoltam! Mit és miért is tanácsoltam volna?“

„De nagyon jól emlékezem, és a bizottsági tagok emlékezetébõl sem tünhetett el, hogy amikor azt kérdeztem, hogy vannak-e fehérenemûi az elhunynak, a tábornokné azt válaszolta, hogy az a kevés, ami van, szennyes és a szolgálknak óhajtja ajándékozni. Ez volt az, amit nem tanácsoltam és abból az okból kértem bemondani néhány darab tiszta fehérenemût is, mert mégis csak feltûnõ lesz, ha egy tábornok, egy báró Révay: alsónadrág, ing, nyak- és zseb- kendõ nélkül halt meg.“

„A tábornokné maga is jelen volt, amikor az ágynemûeket egy szobába átvittük és lepecsételtük. Csakis azt vittük át, amit férje tulajdonának mondott; az õ holmijából nemesak hogy semmit el nem vettünk, hanem a tábornok hagyatékából a legesekélyebbet sem becsültük fel.“

„A futárral elküldött zárlati relációra várható választ nem akarta megvárni a tábornokné, mert az sokáig késett volna és sürgette a lovak elárverezését. Ezeknek a becslésénél a cselédek azt mondták, hogy közben egy lipicai pejkanecát Diakovárra vezettek, vagyis a zárlatkor, beleszámítva azt a három lovat, amelyet a tábornokné a sajátjának vallott, valójában csak 11 ló volt meg, holott tizenkettõnek kellett volna lennie. Ezt a körülményt kötelességszerûen az ezredparancsnokságnak be is jelentettem. Erre a tábornokné nem átalotta Ettingshausen ezredes úrnak azt ajánlani, hogy a kanca helyett egy tisztnek a lovát árvereztessük el. Felindulva ezen az ajánlaton, Ettingshausen és báró Pemplern ezredes, Grünwald bajtárs és Kellner hadnagy jelenlétében nyíltan megmondtam véleményemet, ami az ilyen aljas föltevessel együtt jár. Az az ellenvetés, hogy azt egy asszony írta, hallgatásra kényserített!“

„Közben, március 16-án, megtörtént az elsõ árverés, amelyen a hiteles másolatban csatolt „Árverési jegyzõkönyv“ szerint a tábornoknéra, mint legtõbbet ígérõre, maradt 5 ló 2 pár szerszámmal. A második árverést, mint ahogy ezt az újabbi „Árverési jegyzõkönyv“ bizonyítja, március 29-én tartották meg. Ennél a lipicai

kancát, több árverő közül, Ettingshausen ezredes vette meg, mint aki a legtöbbet, 155 frt.-ot ígért érte.“

„Hogy a tábornokné tulajdon három lovát az árverésnél lelkiismeretlenül el nem kótyavetyéltük, hanem a Generalcommandó-nak f. évi március 8-án kelt 371. számú rendelete értelmében ugyanazon a napon csupán megbecsültük, bizonyítják: az Árverési jegyzőkönyv és azok is, kik a tábornokné 3 lovát ismerik. Vagyis valótlan az emelt vád.“

„Ezzel teljesen megvilágítottam a Révay-hagyatéki ügyet azzal a megjegyzéssel, hogy a július 8-án Nustarra vezetett kanca, csikójával együtt, szóba sem jöhetett, mert mind a kettőt a tábornok az ottani uradalomnak adta el 195 frt.-ért, amely összeget meg is fizettek.“

Az *Ettingshausen* ezredes jelentésében említett levelek, sajnos, nincsenek meg a hagyatéki ügyiratok között. Azonban sejthető, hogy ha az ügynek a katonákra vonatkozó főntebb vázolt részének a vármegye előtt is még folytatása volt, talán ide tétettek át. Hogy magánál a katonaságnál volt-e még valamelyes folytatása az ügynek, avagy nem, az nem állapítható meg a törvényszék ügyirataiból; — de ha azzal fejeződött be, hogy a Judicium Delegatum Militare a hagyatéki ügyét hamarosan az illetékes vármegyéhez áttenni rendelte, — akkor valóban igen bölesen és a törvények szerint cselekedett, mert úgy érezzük, hogy a bíróság attól tartott, hogy ha a fegyveres erő tagjai továbbra is a kardos tábornokné bűvös körébe kerülnek, akarva, nem akarva, még sokaknak meggyült volna a bajuk!

Pilch Jenő.